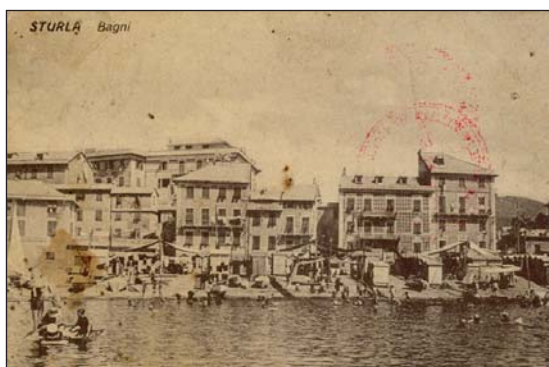

Úgy állok az Isonzó smaragdzöld víztükré feletti parton, hogy érzem, a lábam alatt meglazulnak a kövek, és elindulnak a mélybe. A hátam mögött a Karsztot még derűssé teszi az őszi napsütés, csak a hűvös szél jelzi, hogy komorabb is tud lenni a táj, ha fogytán a kegyelem, az isteni jóindulat, amely a két hajdani géppuskaállás között ma is megtartja a függőhidat. Akit nem emel a bizodalom, bizony nem lép a padlóra. Aki nem tudja, hogy a Szent Hegyen jár – Monte Santóként jelzik a térképek –, elbátortalanodik. Pedig a Nagy Háború ama híres regénye szerint errefelé Mihály arkangyal oltalmazta a kiválasztottakat. Már csak ő, és más senki.

* A cikk a Magyar Szó című napilapban, 2011. október 21-én megjelent írás második közlése.

Az illusztrációk az olasz frontról Magyarországra küldött magán képeslapok. (1916–1918)

Utunk amolyan kegyeleti kirándulás, a könyvtárosok Nagy Zoltán vezette társaságának őszi utazása az első világháború rettenetes küzdelmeinek színhelyeire, az Isonzó völgyébe és a Doberdó fennsíkjára vitte a már jól összeszokott csapatot. Az utak nagy részének a résztvevőjeként alig hiszem, hogy lenne szebb feladata a közössége iránt elkötelezett embernek, mint végigjárni a nemzeti emlékhelyeket – a történelmi valóságot a maga teljes szélességében – Vereckétől Doberdóig, a honfoglalástól a nemzethalál emlékét őrző lövészárkokig. Csak ott, az események helyszínén lesz igazán tartózkodó az ember, mert fegyelemre szorítja a táj lelke, s ettől megszelídülnek az indulatok is. Óvatos lesz, ha Sorsról, feladról, vállalásról és elkötelezettségről mond véleményt.

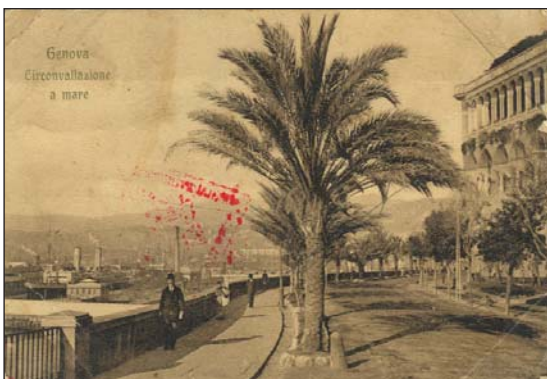
Caporetto (Kabarid) ma alig pár ezer lakosú város, falai alatt még igen keskeny a lefelé robogó Isonzó. Eddig kell eljönni, hogy Európa-díjas múzeumában találkozzon az ember a tárgyasult iszonyattal. A szlovén nép 1991-ben a város helytörténeti múzeumát alakította át az első világháború kegyeleti színhelyévé, ahol már nincs jó és rossz katona, csak az elesettek, az áldozatok, a legyilkolt kiszolgáltatottak emléke készíti főhajtásra a látogatót. A bejáratnál a jobb oldali falon vagy száz meggyötört katona kinyújtott arcképe mered a látogatóra, a bal oldali falon legalább száz kőkereszt jelzi soruk beteljesültét. E két fal között kell elvonulnia a kései utódnak, az emlékezőnek.

1915. június 23. és 1917 késő ősze között az Isonzónál megmerevedett fronton tizenkét csatában 650 ezer olasz és 420 ezer monarchiabeli (magyar horvát, bosnyák, oláh, tót, rutén és ki tudja még milyen nemzet katonája) veszett oda a hatalmas öldöklésbe. A sorrendben tizenkettedik, a caporettoi ütközet után mozdult el a front a Piáve felé, délnek,

hogy majd csak az 1918. évi őszi összeomlás vessen véget a háborúnak, a lövészárkok gyötrelmének. A doberdói „gladiátoriskola” alig 21 éves neveltje, Somogyváry Gyula a visszavonulás nagy-nagy fölfordulásában kérdezte félhangosan: érdemes volt? „Érdemes? Felelj front! [...] Valami hang megszólal bennem: Érdemes. Nem az emberekért, csak magunkért. A katonabecsületért. Azért, hogy arcul ne kelljen köpnünk önmagunkat.

Azért, hogy egy késői, tisztább, nemesért hevülő nemzedék elmondhassa: nem mindenki volt rongy 1918-ban.” Pedig akkor a háterszágban már az otthonok sem voltak meg.

A Doberdó vidékén érthető, hogy egymást követik az olasz katonai sírkeretek, közöttük a legnagyobb a Redipuglia mellett lévő, ahol még a karszt köveiből épült kálvária is katonai sisakkal, szuronnal és löveggel emlékeztet a végkimerülésig tartó öldöklésre. S utána mindjárt következik a foglianói

temető, a monarchia katonáinak ma már szépen gondozott nyughelye. Egy-egy kőhalom jutott a mintegy kétezer áldozatnak, s néhol a frissen fölírt név, az utólag elhelyezett fénykép és a nemzeti színű szalag jelzi, hogy az utódok mégis megtalálták a régen elveszett fiút, férjet vagy apát, s a gondviselés már a nyomukba szegődött az elesetteknek.

Egy igazi nagy fohászt azután a visintini Magyar Kápolnánál mondhat el a kései látogató – én is, aki általában későn találtam meg népem nagy, kimeríthetetlen és véget nem érő emlékezetét. És mégis szép ez így: Verecke és Munkács, az Isonzó és a Piave közötti nagy hazában, ahol nem rőffel mérik az érdemet, hanem hűséggel és szeretettel mindazt, ami egyébként mérhetetlen: a Kárpát-medencei magyar világot. Köszönet érte az útitársaknak is, akiknek fohásza elhozta a Délvidék részvétét is. ■